

УДК 376.1-056.264:373.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208858>**Ірина БРУШНЕВСЬКА,**
*orcid.org/0000-0002-3381-6490**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО КОМПОНЕНТА МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Метою статті є обґрунтування моделі формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Мовленнєва діяльність сприяє формуванню інтелектуального потенціалу дошкільника, збільшує пізнавальну активність, якісно розширює світогляд, стимулює і збагачує комунікативні навички. У структурі мовленнєвої діяльності науковцями виокремлено лінгвістичний та комунікативний компоненти. Особливо важливим на сучасному етапі є питання формування компонентів мовленнєвої діяльності у дітей із порушенням мовленнєвого розвитку. За результатами теоретичного аналізу психодіагностичних методик вивчення пізнавальної діяльності дітей, спеціальних методик дослідження мовленнєвого розвитку дошкільників за умов онтогенезу та дизонтогенезу, нами було обґрунтовано та розроблено діагностичний комплекс вивчення комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ. Системний аналіз даних науково-теоретичної літератури дав змогу виокремити оціночні критерії визначення рівнів сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. Визначено низку пріоритетних педагогічних умов, створення яких забезпечує ефективність формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. Теоретично обґрунтовано і розроблено методіку формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ, специфіка якої полягає у тому, що зміст, методи і прийоми компенсаційної роботи спрямовані адресно на подолання порушень формування складових комунікативного компонента, а саме процесів ймовірного прогнозування.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, діти дошкільного віку, загальний недорозвиток мовлення, ймовірне прогнозування.

Iryna BRUSHNEVSKA,*orcid.org/0000-0002-3381-6490**Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant Professor at the Department of Special and Inclusive Education
of the Lesya Ukrainka Volyn National University
(Luts'k, Ukraine)*

MODEL OF FORMATION OF THE COMMUNICATIVE COMPONENT OF SPEECH ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT

The purpose of the article is to substantiate the model of the formation of the communicative component of speech activity in preschool children with general speech underdevelopment. Speech activity contributes to the formation of the intellectual potential of the preschooler, increases cognitive activity, qualitatively broadens the horizons, stimulates and enriches communication skills. In the structure of speech activity, scientists have identified linguistic and communicative components. Particularly important at the present stage is the issue of the formation of the components of speech activity in children with speech development disorders. Based on the results of a theoretical analysis of psychodiagnostic methods for studying the cognitive activity of children, special methods for studying the speech development of preschoolers in conditions of ontogenesis and dysontogenesis, we substantiated and developed a diagnostic complex for studying the communicative component of the speech activity of preschool children with general speech underdevelopment. A systematic analysis of the data of scientific and theoretical literature made it possible to single out evaluative criteria for determining the levels of formation of the communicative component of speech activity. A number of priority pedagogical conditions have been identified, the creation of which ensures the effectiveness of the formation of the communicative component of speech activity. A methodology for the formation of the communicative component of the speech activity of preschool children with general speech underdevelopment was theoretically substantiated and developed, the specificity of which lies in the fact that the content, methods and techniques of compensatory work are aimed specifically at overcoming violations of the formation of the components of the communicative component, namely, the processes of probable forecasting.

Key words: speech activity, preschool children, general speech underdevelopment, probabilistic forecasting.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток корекційної педагогіки відбувається під впливом складних трансформаційних процесів, які зумовлюють потребу модернізації підходів щодо визначення змісту, принципів, форм та методів освітньо-виховної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами в напрямі їх адаптації до сучасних суспільних вимог. Ключовим аспектом численних досліджень науковців є формування мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Пріоритетність мовленнєвої діяльності в становленні особистості дошкільника є беззаперечною. Її розвиток є цілком закономірною соціальною потребою, оскільки суспільству необхідна інтелектуальна, компетентна мовленнєва особистість, здатна критично мислити, комунікативно взаємодіяти, застосовувати набуті знання в життєво необхідних ситуаціях. Дитина дошкільного віку природно активно засвоює мову, оскільки це зумовлено її потребами у пізнанні, комунікації, самореалізації. Мовленнєва діяльність сприяє формуванню її інтелектуального потенціалу, збільшує пізнавальну активність, якісно розширює світогляд, стимулює і збагачує комунікативні навички.

Тому природно, що зусилля сучасних науковців і практиків спрямовані на її формування, збагачення, креативність застосування. Однак спостереження та практична робота з дошкільниками сьогодні засвідчує наявність суперечливої тенденції – чим більше ми намагаємось збільшити кількість лексичних одиниць в активному словнику, удосконалити граматичний лад та синтаксичну варіативність мовлення, тим менше діти дошкільного віку послуговуються ними. Наразі ми маємо стійку тенденцію до зниження необхідності якісної комунікативної взаємодії між дітьми, між дітьми та дорослими. Все частіше фіксуються випадки недорозвитку активного мовлення у дітей переддошкільного та дошкільного віку через відсутність комунікативної потреби, комунікативного інтересу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У структурі мовленнєвої діяльності науковцями (І. Зимня, О. Леонтєв, Є. Соботович та ін.) виокремлено лінгвістичний та комунікативний компоненти [1]. Особливо важливим на сучасному етапі є питання формування компонентів мовленнєвої діяльності у дітей із порушенням мовленнєвого розвитку, зокрема із загальним недорозвитком мовлення. Аналіз науково-теоретичних матеріалів та програмового забезпечення корекційної роботи з дітьми зазначеної категорії (Ю. Кислякова, Л. Лопатіна, Н. Нищева, Л. Мороз, Ю. Рібцун,

Л. Трофименко, Т. Туманова, Т. Філічова, Г. Чиркіна та ін.) дав змогу стверджувати про акцентування уваги здебільшого на формуванні лінгвістичного компонента мовленнєвої діяльності [2; 3].

Однак оволодіння тільки лінгвістичним компонентом мовленнєвої діяльності навіть у повному обсязі не дозволить використовувати особливості мови в цілому. Ми нагромаджуємо лексико-граматичний та морфологічно-синтаксичний лінгвістичний об'єм мовлення, не спонукаючи дітей до активного використання цих одиниць, не створюючи потреби у цьому. Саме тому актуальним є формування складових комунікативного компонента мовленнєвої діяльності, що розглядається як процес утримання складної багатоопераційної структури мовленнєвих дій, куди входять операції ймовірного прогнозування, випереджувального синтезу та аналізу і контролю (самоконтролю) на різних рівнях. Оскільки операції ймовірного прогнозування як первинної ланки у контексті формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення досліджені недостатньо (Л. Андрусина, Ю. Рібцун, О. Романенко, В. Тищенко та ін.), ми мали за мету проаналізувати та дослідити їх. Нами, зокрема, була розроблена класифікація ймовірного прогнозування на невербальному та вербальному рівнях мовленнєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Є. Соботович вважала, що необхідною умовою оволодіння комунікативним компонентом мовленнєвої діяльності є формування дій породження та розуміння мовленнєвого висловлювання [4, с. 32]. Погоджуючись з таким твердженням, ми окремо акцентуємо увагу на тому, що повноцінне формування і розвиток комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ забезпечують не тільки специфічні мовленнєві механізми, які тісно пов'язані з аналітико-синтетичною діяльністю мовленнєво-слухового та мовленнєво-рухового аналізаторів. Вагому роль відіграють також загально-функціональні психологічні механізми (пам'ять, увага, мислення, сприймання).

Порушення будь-якої ланки механізмів є катализатором подальших негативних модифікацій у мовленнєвій діяльності дитини. Неоднорідність та складнофункціональність механізмів мовленнєвої діяльності зумовили необхідність розробки діагностичного комплексу вивчення комунікативного компонента у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

За результатами теоретичного аналізу психодіагностичних методик вивчення пізнавальної діяльності дітей (Б. Абушкін, Г. Айзенк,

О. Басов, С. Велієва, Ю. Гільбух, Ю. Гіппенрейтер, С. Забрамна, А. Зак, Т. Ілляшенко, Я. Йєрасик, Л. Житнікова, Р. Кир'янова, С. Кулачківська, С. Ладивір, Р. Немов, А. Палій, Л. Проколієнко, О. Проскура, Л. Тихомирова та ін.), спеціальних методик дослідження мовленнєвого розвитку дошкільників за умов онтогенезу та дизонтогенезу (Т. Алтухова, Т. Варєнова, І. Власєнко, В. Голод, Е. Данілавічюте, Н. Жукова, С. Зоріна, М. Ільїна, І. Колповська, Р. Лалаєва, І. Мамайчук, І. Мартинєнко, О. Мастюкова, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, В. Сєліверстов, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, Л. Трофимєнко, Л. Федорович, Т. Філічева, Г. Чиркіна та ін.), нами було обґрунтовано та розроблено діагностичний комплекс вивчення комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ [5]. Його зміст склали два діагностичних блоки: діагностика пізнавального розвитку та діагностика мовленнєвого розвитку. В основу методики дослідження покладено серію пізнавальних завдань, які розподілені за такими блоками:

- діагностика видів сприймання (зорового, слухового);
- обстеження видів уваги (зорова, слухова), їхніх основних показників (стійкість, розподіл, концентрація зорової та слухової уваги);
- вивчення основних видів пам'яті (зорова, слухова, словесно-логічна, рухова, короткочасна, довгочасна, оперативна, мимовільна, довільна) та мнєстичних процесів (запам'ятовування, збереження, відтворення, упізнавання);
- вивчення сформованості ймовірного прогнозування (зорового, слухового, рухового);
- оцінка наочно-образного мислення (розумових операцій аналізу і узагальнення, процесу класифікації, міркування, розуміння дітьми змісту сюжетних картин);
- діагностика емоційно-вольової сфери.

Серія діагностичних завдань для визначення рівня сформованості мовленнєвого розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення складається з таких блоків:

- обстеження артикуляційної та дрібної моторики рук;
- вивчення фонематичної системи мовлення;
- діагностика звуковимови та складової структури слів;
- обстеження словникового запасу;
- вивчення граматичної складової мовлення;
- діагностика сформованості ймовірного прогнозування на невербальному (граматичне, складове, лексичне, морфологічне, синтаксичне) та вербальному (фонологічне, фонетичне, складове,

лексичне, морфологічне, граматичне, синтаксичне) рівнях;

- обстеження зв'язного мовлення.

До складу обох блоків увійшли авторські діагностичні завдання для визначення рівня сформованості ймовірного прогнозування на вербальному та невербальному рівні.

Зазначу, що відпочатку зазначений діагностичний комплекс було розроблено та застосовано у роботі з дітьми п'ятого року життя із ЗНМ, однак після подальшого доопрацювання та розроблення методичних рекомендації щодо його застосування, він уже два роки поспіль успішно використовується корекційними педагогами м. Луцька та Волинської області у діагностичній діяльності з дітьми різного віку та рівня мовленнєвого розвитку.

Системний аналіз даних науково-теоретичної літератури дав змогу виокремити оціночні критерії визначення рівнів сформованості комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. Обґрунтовані критерії дали підстави визначити рівні (високий, достатній, низький) сформованості складових комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із типовим мовленнєвим розвитком та загальним недорозвитком мовлення, визначити характер мовленнєвих відхилень та психологічні механізми порушень, врахувати їх під час розробки методики формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення.

За результатами застосування діагностичного комплексу встановлено, що у дітей із загальним недорозвитком мовлення наявні складні варіативні поєднання порушень пізнавального та мовленнєвого розвитку, які суттєво відрізняються від норм типового розвитку. Особливості пізнавального розвитку обумовлені специфікою, характерною для дітей з органічною недостатністю роботи центральної нервової системи. Практично всі його складові виявилися порушеними частково (зорове сприймання (18,4 %), зорова увага (25,1 %) та зорова пам'ять (21,2 %), рухова пам'ять (44,1 %) або в значній мірі (слухове сприймання (12,3 %), слухова увага (8,2 %) та слухова пам'ять (16,6 %), операції порівняння (23,5 %), узагальнення (0 %), класифікації (11,8 %), систематизації (0 %)). Цим обумовлені зафіксовані прояви недостатності операційної складової мислення, недостатня сформованість операцій наочно-образного мислення, ймовірного прогнозування, нестійкість і швидка виснажуваність сприймання, уваги та пам'яті дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення.

Отримані результати дають можливість визначити на засадах психолінгвістичного аналізу психологічні механізми, які лежать в основі порушення формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей із ЗНМ: програмування мовленнєвого висловлювання, пошук необхідного слова за семантичними та звуковими ознаками, відбір фонем, перехід від плану програми до граматичної структури речення, реалізація комунікативного наміру.

Аналіз результатів діагностики рівня сформованості основних компонентів психомовленнєвого розвитку дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення дав можливість визначити неоднорідні специфічні вади, зумовлені різною етіологією виникнення цього дизонтогенезу: недостатня сформованість фонематичного сприймання (17,4 %), фонематичного слуху (2,8 %), фонематичного аналізу (5,3 %) та фонематичних уявлень (12,0 %), ймовірного прогнозування на фонологічному рівні (12,0%); недостатня сформованість чітких артикуляційних рухів (28,4 %), акустико-просторових уявлень щодо звукового контура слова (15,5 %), порушення операцій невербального та вербального складового ймовірного прогнозування (3,4 %); обмеженість словникового запасу, диспропорційність між обсягом активного і пасивного словника, вербальні парафазії, несформованість семантичних полів, труднощі актуалізації словника (2,2 %), несформованість лексичного ймовірного прогнозування (0,5 %); спотворення синтаксичної структури речення, порушення всіх аспектів лексико-граматичного структурування комунікативного висловлювання (0 %), несформованість граматичного, морфологічного та синтаксичного ймовірних прогнозувань (0,3 %, 0 %, 0,2 %). В комплексі ці чинники негативно впливають на формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Таким чином, аналіз отриманих результатів проведеного дослідження свідчить про необхідність застосування спеціальної методики формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Нами було теоретично обґрунтовано і розроблено методику формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ, яка була реалізована в спеціальній корекційно-комунікативній роботі [6]. Специфіка запропонованої методики полягає у тому, що зміст, методи і прийоми компенсаційної роботи спрямовані адресно на подолання порушень формування складових комунікативного компонента, а саме

процесів ймовірного прогнозування. Серед сучасних програм, запропонованих для корекційної роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення, лише у програмно-методичному комплексі Рібцун Ю. В. «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» зроблено окремі акценти на формуванні навичок прогнозування на різних рівнях мовленнєвої діяльності дітей. Відтак, нами вперше запропоновано методику формування комунікативного компонента як детермінанти мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ.

У корекційній роботі за мету ставиться формування стійкої системи пізнавальних навичок, мовленнєвих знань, комунікативного досвіду, удосконалення навичок застосування операцій ймовірного прогнозування на невербальному та вербальному рівнях. Важливим компонентом роботи є розширення діапазону комунікативної взаємодії, яка включає у себе уміння аналізувати власні та чужі дії, переносити набуті раніше навички в аналогічні ситуації.

Особливий акцент зроблено на свідомості, позитивній налаштованості виконання запропонованих мовно-пізнавальних завдань. Формування емоційно-поведінкової стійкості дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення у різних комунікативних ситуаціях, здатність до керування власними емоціями здійснюється педагогами в процесі розв'язання комунікативно-конфліктних ситуацій, сюжетно-рольових ігор, ігор-драматизацій, ігор-міркувань.

В процесі спільної взаємодії дітей з однолітками, педагогами важливим напрямом корекційної діяльності представлено вироблення навичок пізнавальної самостійності. Адже саме наявність самостійності при виконанні різнопланових завдань, цілеспрямованість діяльності, результативність використання отриманої педагогічної допомоги свідчить про усвідомлену, сформовану потребу у комунікації дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Визначено низку пріоритетних педагогічних умов, створення яких забезпечує ефективність формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності:

1. Організаційно-педагогічні:

- наявність у дошкільному навчальному закладі команди фахівців, які здатні комплексно забезпечити формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності;
- створення комунікативно-розвивального середовища;
- використання усіх видів діяльності, їх послідовності з метою формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності.

2. Компенсаційно-дидактичні:

– застосування комплексної поетапної методики формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення;

– реалізація прогнозування взаємодії учасників педагогічного процесу з формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності.

В контексті нашого дослідження ми розглядаємо *комунікативно-розвивальне середовище* як сукупність умов (матеріально-технічних та програмно-методичних), що забезпечують виникнення комунікативного інтересу, якісний розвиток комунікативної взаємодії дітей з однолітками та дорослими, корекцію порушень мовленнєвої діяльності, розвивають позитивну зацікавленість у подальшому розгортанні процесу комунікації. Створення у закладі дошкільної освіти повноцінного комунікативно-розвивального середовища (КРС) є пріоритетним засобом реалізації завдань формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із ЗНМ.

Ми визначаємо об'єктивні труднощі створення КРС у закладі дошкільної освіти які обумовлені недостатнім усвідомленням педагогами його сутності, відмінності від інших видів середовища, відсутністю чітких уявлень про його структуру, зміст, механізми організації та принципи функціонування, роль ймовірного прогнозування в забезпеченні цілісного компенсаційно-розвивального процесу.

Насамперед усім учасникам освітньо-компенсаційного процесу важливо усвідомити, що абсолютно вся їхня діяльність має бути орієнтована на стимулювання, розвиток і практичну реалізацію комунікативного компонента мовленнєвої діяльності – дитина повинна бути готовою, сама хотіти, могла і реалізовувати комунікативні наміри, отримуючи при цьому емоційне задоволення. Цьому має сприяти абсолютно все, що оточує дитину – іграшки, книжки, музичні інструменти, рослинний і тваринний світ, спортивний інвентар, куточки, зони, лабораторії, однолітки, дорослі, облаштування групового приміщення, ігрового майданчика, території ЗДО та ін. У закладі, де перебуває дитина, «розмовляти» має все: підлога, стеля, стіни, двері. Ми вважаємо, що всі названі компоненти повинні бути комунікативно-інформативними, комунікативно-цікавими, комунікативно-мобільними, комунікативно-доступними.

В процесі проектування змісту КРС ми використовуємо основні етапи формування мовленнєвої діяльності: освоєння предметного світу – виникнення комунікативної потреби – пошук шляхів її

вираження – вибір адекватних засобів вираження. Все це повинно логічно і поступально поєднуватись у предметно-практичній діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Її пріоритетом має бути максимальне орієнтування на включення мовленнєвої діяльності у процес спільної з дорослими або однолітками діяльності, важливої для дітей (гри, праці, продуктивних видів діяльності, самообслуговування).

Мовленнєва діяльність дітей із загальним недорозвитком мовлення зазвичай має характерні особливості: помітне зниження потреби у спілкуванні, ізольованість від групи однолітків, знижена (в порівнянні із звичайним розвитком) здатність отримувати інформацію в процесі спілкування, спрямованість на процес говоріння без врахування інтересів партнера. Саме тому ми вважаємо, що зазначена адресна спрямованість використання комунікативної активності дозволить, з одного боку, створити передумови для підвищення мотивації мовленнєвого спілкування, а з іншого – дозволить удосконалити та урізноманітнити її структурно-значеннєве оформлення. При цьому педагог виступатиме поліфункціональним суб'єктом: як еталон правильного мовлення, джерело інформації та регулятор поведінки дитини в спілкуванні.

Ми пропонуємо для забезпечення ефективності формування і розвитку комунікативної взаємодії дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення при створенні комунікативно-розвивального середовища в умовах закладу дошкільної освіти врахувати такі принципи:

– принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей: комунікативно-розвивальне середовище має бути адекватне віковій та мовленнєвим можливостям дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення із незначним перевищенням ступеня складності;

– принцип доступності: компоненти комунікативно-розвивального середовища повинні бути інформативними, доступними, динамічними, мобільними, варіативними, стимулюючими, різноплановими, естетично привабливими, природо-відповідними;

– принцип результативності: комунікативно-ігровий простір має забезпечувати результативність мовно-пізнавальної діяльності, поступове отримання нових знань, формування пізнавальних умінь і навичок, набуття мовленнєвої компетенції та комунікативного досвіду;

– принцип здійснення комплексного підходу: створення єдиного комунікативно-розвивального середовища повинно бути спрямоване на ефективне

подолання відхилень у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення на всіх рівнях (фонетичному, фонематичному, просодичному, лексико-граматичному, застосуванні засобів спілкування в комунікативних ситуаціях);

– принцип стимулювання: облаштування має стимулювати бажання проявляти і продовжувати комунікативну активність, сприяти розвитку емоційного комфорту дітей;

– принцип єдності: педагогічний та обслуговуючий персонал закладу дошкільної освіти, батьки та найближче сімейне оточення мають об'єднати зусилля задля досягнення спільної мети – формування комунікативно-активної особистості дитини.

Важливим механізмом повноцінного функціонування комунікативно-розвивального середовища є побудова стратегії злагодженого супроводу дитини дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, яка інтегрована у це середовище. Адже сам факт перебування у ньому не є самоорганізуючим стимулом до комунікативної діяльності. Тому, зокрема, потребує оновлення підхід до партнерської взаємодії учасників педагогічного процесу і батьків.

Ми вважаємо, що взаємодія з батьками повинна будуватися на принципах взаєморозуміння (залучення членів сімей до спільної реалізації компенсаційно-комунікативних завдань, знайомство із стратегією подальшої роботи, виконання вимог закріплення отриманих результатів), взаємодовіри (спільна діяльність дорослих в інтересах дитини, зміцнення авторитету педагога в сім'ї, а батьків у дошкільному навчальному закладі, прояв професіоналізму та відповідальності обома сторонами) і взаємодопомоги (результати педагогічного спостереження за дитиною, корекційної діагностики вчасно обговорюються з батьками з метою побудови подальшої стратегії корекційної роботи).

До всіх вище перерахованих факторів створення КРС варто додати впровадження системи інноваційних педагогічних методів і прийомів, таких як музикотерапія, лялькотерапія, арт-терапія, ейдетика, піскотерапія, танцювальна терапія та ін. Багаторічна практика використання

педагогами засвідчує їхній вагомий потенціал саме у стимулюванні виникнення невимушеної комунікативної активності в процесі спільної практичної взаємодії з однолітками та дорослими, створенні позитивної атмосфери спілкування.

Відтак, створення повноцінного комунікативно-розвивального середовища є необхідною умовою формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Про результативність застосування запропонованої методики формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності свідчить вивчення результатів сформованості навичок зв'язного мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. Установлено, що комунікативні висловлювання характеризуються змістовим збагаченням, розширенням діапазону пізнавальної зацікавленості, різноманітністю використаних лексичних одиниць, покращенням граматичної та синтаксичної побудови, спрямованістю на комунікативну взаємодію з однолітками та дорослими. Отримані дані засвідчили зростання високих показників від 0 % до 17,6 % .

Висновки і пропозиції. Аналіз показників сформованості операцій ймовірного прогнозування різних модальностей вказують на результативність застосованої методики, орієнтованої на формування саме ймовірного прогнозування як важливої складової комунікативного компонента мовленнєвої діяльності – маємо суттєве зростання показників високого та достатнього рівнів (із 3,3 % до 24,1 %).

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок є розроблення спеціальних методик діагностики та формування інших складових комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, розроблення моделі професійної готовності майбутніх педагогів до здійснення прогностичної діяльності, її використання у роботі педагогів різних типів закладів дошкільної освіти (загальноосвітніх, спеціальних, компенсуючого типу), інклюзивно-ресурсних центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соботович Е. Ф. Психолінгвістическая структура речевой деятельности и механизмы ее формирования. Киев : ИЗМН, 1997. 44 с.
2. Кислякова Ю. Н., Мороз Л. Н. Воспитание и обучение детей с тяжелыми нарушениями речи. Минск : НИО, 2007. 248 с.
3. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2007. 120 с.
4. Соботович Е. Ф. Психологическая структура речевой деятельности и ее формирование в процессе нормального онтогенеза. Изучение и коррекция обучения и воспитания детей с нарушениями слуха и речи. Киев : КГПИ, 1989. 160 с.

5. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: діагностичний комплекс. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 124 с.
6. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: методика формування. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 144 с.

REFERENCES

1. Sobotovych E. F. Psiholingvisticheskaya struktura rechevoj deyatel'nosti i mehanizmy ee formirovaniya [Psycholinguistic structure of speech activity and mechanisms of its formation]. Kiev : YZMN, 1997. 44 s.
2. Kysliakova Yu. N., Moroz L. N. Vospitanie i obuchenie detej s tyazhelymi narusheniyami rechi [Education and training of children with severe speech impairments]. Minsk : NYO, 2007. 248 s.
3. Trofymenko L. I. Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei serednoho doshkilnoho viku iz ZNM: Prohramno-metodychnyi kompleks [The development of the development of children in the middle preschool age from ZNM: Program-methodical complex]. Kyiv : Aktualna osvita, 2007. 120 s.
4. Sobotovych E. F. Psihologicheskaya struktura rechevoj deyatel'nosti i ee formirovanie v processe normalnogo ontogeneza. Izuchenie i korrekciya obucheniya i vospitaniya detej s narusheniyami sluha i rechi [The psychological structure of speech activity and its formation in the process of normal ontogenesis. Study and correction of teaching and upbringing of children with hearing and speech impairments]. Kiev : KHPY, 1989. 160 s.
5. Brushnevska I. M., Ribtsun Yu. V. Komunikatyvnyi komponent movlennievoi diialnosti u ditei: diahnostychnyi kompleks [Communicative component of speech activity in children: diagnostic complex]. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD, 2020. 124 s.
6. Brushnevska I. M., Ribtsun Yu. V. Komunikatyvnyi komponent movlennievoi diialnosti u ditei: metodyka formuvannia [Communicative component of speech activity in children: methods of formation]. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD, 2020. 144 s.